Škola a zdraví 21, 2009, *Obecné otázky výchovy ke zdraví*

ALERGICI A ASTMATICI VE ŠKOLE 21. STOLETÍ

Marie HAVELKOVÁ, Petr KACHLÍK, Kamila SYNKOVÁ, Martina POKORNÁ

Abstrakt: *Práce prezentuje výsledky získané výzkumnou sondáží do prostředí vybraných základních škol. Bylo zjišťováno, zda a do jaké míry jsou učitelé informováni o tom, že mají ve třídách alergické či astmatické dítě a o jaký typ alergie se u školáka jedná. Dále bylo zkoumáno, jaké jsou znalosti učitelů o těchto stavech poruchy imunity a zda by dokázali svému žákovi poskytnout první pomoc v případě, že by dostal záchvat. Navíc bylo zjištěno, že prostředí školy není ve většině případů uzpůsobeno tak, aby u žáků zbytečně nevyvolávalo zdravotní potíže. Z výzkumu vyplývá, že je nezbytné zlepšit informovanost učitelů. Ukázalo se, že sami učitelé by si přáli o této problematice vědět více.*

Klíčová slova: *učitelé, prostředí základní školy, alergické dítě, astmatické dítě, zdravotní potíže.*

Úvod do problému

V České republice postihují v současné době alergická onemocnění přibližně 30 % dětí a 7 % dětí je postiženo astmatem. Astma bronchiale patří k nejčastějším chronickým onemocněním dětského věku.

Děti s alergií a astmatem tráví ve škole podstatnou část svého času, a škola by tudíž měla věnovat pozornost prevenci a zmírnění jejich zdravotních obtíží. Také učitelé by měli být důkladně informováni a proškoleni, aby v případě akutního zhoršení nemoci byli schopni těmto žákům pomoci.

Cílem naší výzkumné sondy bylo zjistit:

- ⇨ zda mají třídní učitelé přehled o počtu svých alergických a astmatických žáků;
- ⇨ zda učitel dokáže poskytnout první pomoc žákovi, u kterého se vyvíjí prudká alergická reakce;
- ⇨ zda učitel dokáže poskytnout první pomoc žákovi, u kterého došlo k vývoji astmatického záchvatu;
- ⇨ zda alergickým žákům školy zabezpečují odpovídající podmínky pro jejich pobyt tak, aby neměli zbytečné zdravotní potíže.

Materiál a metody

Pro výzkum bylo náhodně zvoleno dvanáct základních škol, a to čtyři z Brna, čtyři z jednoho bývalého okresního města vzdáleného asi 40 km od Brna a čtyři vesnické menší školy. Výzkum byl prováděn v měsících duben 2007 až leden 2008 a skládal se ze dvou částí. *V první části* výzkumu byly třídním učitelům (celkový počet 237) položeny v anonymních dotaznících čtyři otázky, na které odpovídali písemnou formou dle svých znalostí, resp. informovanosti o zdravotním stavu svých žáků.

Ve druhé části proběhlo hodnocení podmínek ve škole pozorováním (vždy na každé škole 1 učebna 1. stupně, 1 učebna 2. stupně, učebna přírodopisu, tělocvična).

Otázky pro třídní učitele a jejich hodnocení:

Otázky zodpovědělo celkem 237 třídních učitelů. Zadání bylo následující:

1. *Víte, kolik máte ve třídě alergických dětí a dětí s astmatem?(ano/ne – počet)*
2. Dokážete poskytnout pomoc dítěti, u kterého vznikla prudká alergická reakce? (ano/ne)
3. Dokážete poskytnout první pomoc při astmatickém záchvatu? (ano/ne)
4. Zohledňujete při vytváření prostředí třídy (výběr květin, pomůcky, mazání tabule suchým hadříkem apod.) alergické žáky? (ano/ne).

Zkoumané položky, na něž byla zaměřena pozornost ve druhé části výzkumu:

- ⇨ přítomnost křídové tabule
- ⇨ suchý hadřík k utírání tabule
- ⇨ koberec ve třídě
- ⇨ záclony/závěsy
- ⇨ prach na skříňkách/pomůckách
- ⇨ celkový úklid třídy
- ⇨ živé zvíře ve třídě
- ⇨ nevhodné (alergenní) pokojové rostliny
- ⇨ v tělocvičně – celkový úklid (zaprášené nářadí, žíněnky apod.).

Hypotézy

$\underline{H}_1$ Převážná většina třídních učitelů bude informována o tom, kolik má alergických a astmatických žáků ve třídě

$\underline{H}_2$ Učitelé budou umět poskytnout první pomoc žákovi, u kterého došlo k prudké alergické reakci

$\underline{H}_3$ Učitelé budou umět poskytnout první pomoc žákovi, u kterého došlo k vývoji astmatického záchvatu

$\underline{H}_4$ Prostředí školy bude alergickým žákům hodně přizpůsobeno.

Otázky pro třídní učitele a jejich hodnocení:

1. Víte, kolik máte ve třídě alergických dětí a dětí s astmatem? (ano/ne – počet)

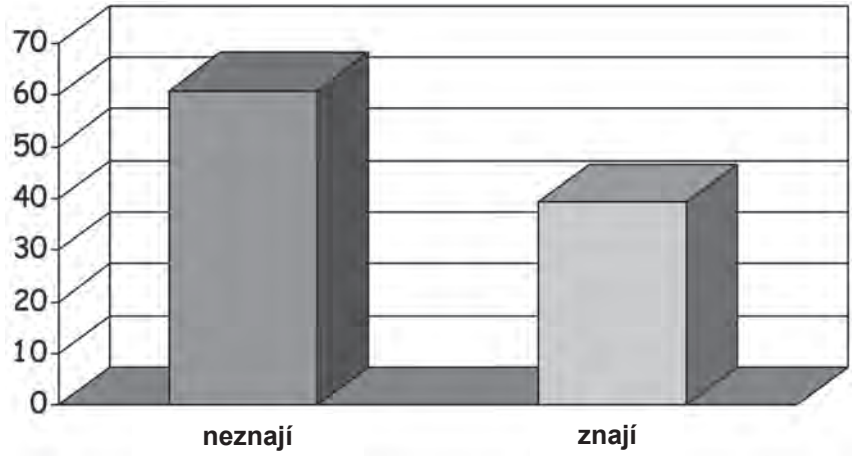

Dvě třetiny třídních učitelů nevědí, zda mají ve třídě alergika nebo astmatika, třetina ví pouze obecně (a hodně nejistě), nezná konkrétní počty. ***Pouze 5 učitelů z 237 (2 %) si vede záznamy a zná přesné údaje. Toto zjištění je velmi alarmující.***

2. Dokážete poskytnout pomoc dítěti, u kterého vznikla prudká alergická reakce? (ano/ne)

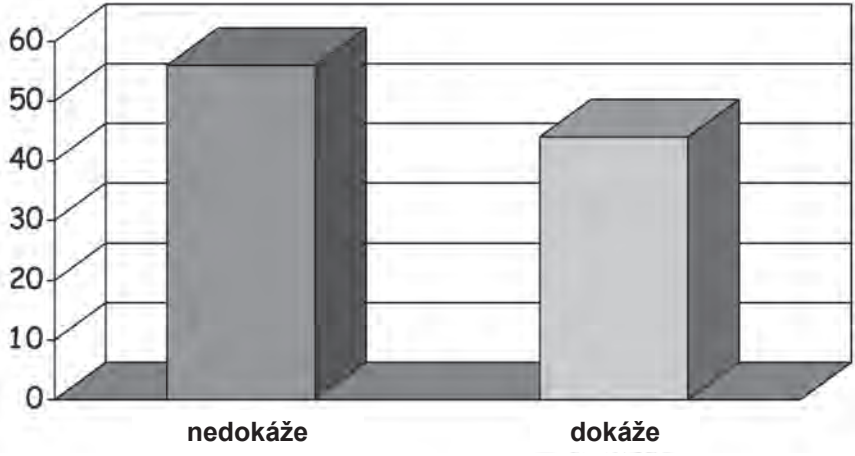

Více než polovina učitelů by si neporadila při poskytování první pomoci dítěti postiženému prudkou alergickou reakcí. ***První pomoc by v tomto případě dokázalo spolehlivě poskytnout 44 % dotazovaných.***

3. Dokážete poskytnout první pomoc při astmatickém záchvatu? (ano/ne)

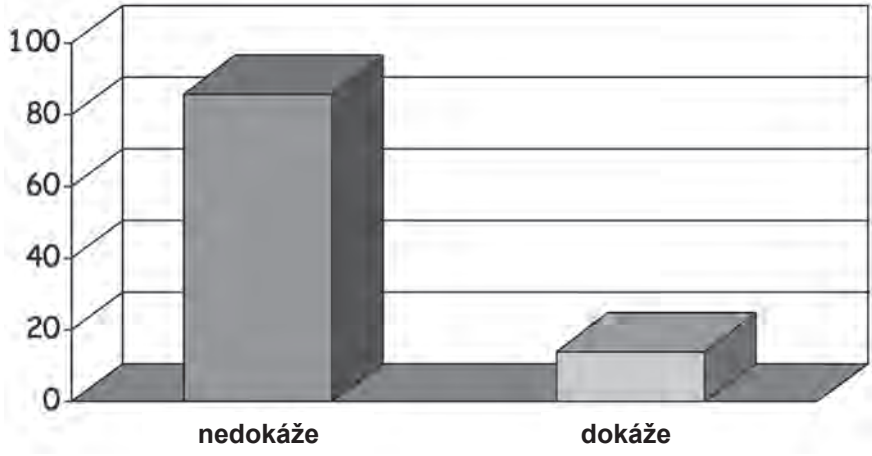

Prakticky 86 ze 100 respondentů by si neporadilo při poskytování první pomoci dítěti s astmatickým záchvatem. ***První pomoc by v tomto případě dokázalo spolehlivě poskytnout jen 14 % dotazovaných.***

4. Zohledňujete při vytváření prostředí třídy (výběr květin, pomůcky, mazání tabule suchým hadříkem apod.) alergické žáky? (ano/ne).

Téměř dvě třetiny učitelů nijak nezohledňují alergické žáky, poněvadž u nich dosud nepozorovali žádné potíže. Zbytek dotazovaných sice cíleně nevytváří ve třídě prostředí vhodné pro alergiky, ale setkal se již s nutností odstranit kvůli alergii žáka, např. koberec, rostlinu, zvíře. Více než desetina souboru byla přímým svědkem alergické reakce dítěte.

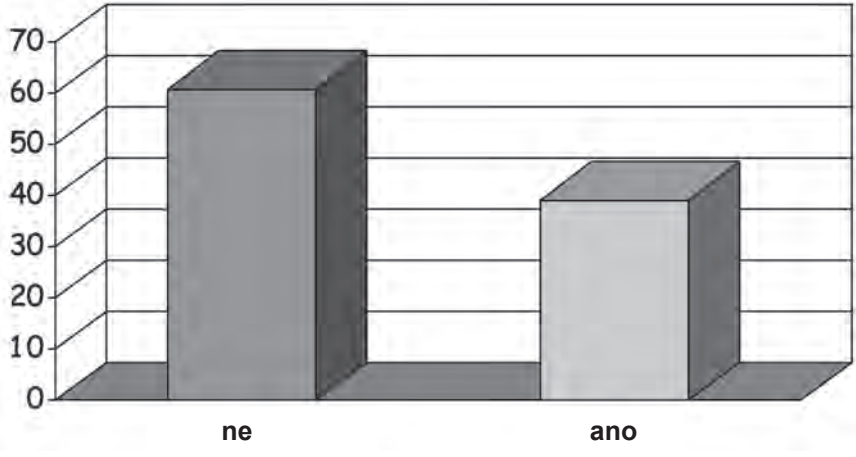

Další zjištění – hodnocení podmínek ve škole:

1.

- ⇨ *křídová tabule* se vyskytovala na většině ZŠ, ve třídách 1. a 2. stupně i v učebnách přírodopisu, *stejně tak suchý hadřík*, který slouží k jejímu utírání,
- ⇨ *koberec* byl ve většině tříd 1. stupně, a vždy nedostatečně udržovaný, tzn. zaprášený (ve 3 třídách byly viditelné dokonce chomáče prachu kolem koberce a v rozích místnosti; na takovém koberci byly rozmístěny polštářky dětí).

2.

- ⇨ *záclony* se vyskytovaly v 10 třídách, značně zaprášené, několik měsíců neprané,
- ⇨ *závěsy* nebyly na žádné ze ZŠ,
- ⇨ *skříňky a pomůcky* byly zaprášené ve 12 třídách 1. stupně,
- ⇨ *celkový úklid většiny tříd 1. stupně* byl pro pobyt alergického žáka nevyhovující,
- ⇨ největší nepořádek a nánosy prachu měli ve většině případů učitelé kolem svého stolu a na něm.

3.

- ⇨ *ve třídách 2. stupně* byl celkový úklid výrazně lepší, pouze ojediněle byly zaprášené skříňky a pomůcky,
- ⇨ *v učebnách přírodopisu* byly zaprášené skříňky a pomůcky, a tedy nevyhovující úklid tříd pouze tam, kde bylo vystaveno velké množství vypreparovaných zvířat,
- ⇨ z nevhodných *alergenních rostlin* se v řadě tříd 1. stupně školy vyskytovaly diefenbachie a vánoční hvězda, ve třídách 2. stupně rovněž vánoční hvězda, kroton, tenura, monstera a asparágus.

4.

- ⇨ v žádné ze sledovaných tříd *nebylo živé zvíře,*
- ⇨ *tělocvičny, včetně šaten a nářaďoven*, byly dobře udržované na všech sledovaných školách (nářadí, žíněnky apod. bez prachu, podlahy čisté), z pohledu alergika bez větších rizik.

Stručné shrnutí zjištěných skutečností.

1) **Předpokládali jsme, že převážná většina učitelů bude informováno o tom, zda a kolik mají ve svých třídách alergických dětí a dětí s astmatem. Tento předpoklad se však nepotvrdil.** Naopak, z výsledků je patrné, že většina třídních učitelů s jistotou neví, kdo z žáků trpí některou z alergií nebo astmatem. Tato zjištěná skutečnost je velice překvapivá vzhledem k tomu, že alergických dětí stále přibývá, tráví ve škole podstatnou část svého času, jezdí na školní výlety apod. Proto by mělo být samozřejmostí, aby učitel znal zdravotní stav svých žáků, a to i v případě jiných onemocnění.

2) **Předpokládali jsme, že většina učitelů dokáže poskytnout první pomoc žákovi, u kterého se vyvíjí prudká alergická reakce.** Zjistili jsme však, že to

nedokáže spolehlivě 56 % učitelů, **ani tento náš předpoklad se tedy nepotvrdil.**

3) **Předpokládali jsme, že většina učitelů bude schopna poskytnout první pomoc žákovi, u kterého došlo k vývoji astmatického záchvatu.** Zjistili jsme však, že toho není spolehlivě schopno 86 % učitelů, **ani tento třetí předpoklad tedy nebyl potvrzen.**

4) **Očekávali jsme, že učitelé alergickým žákům zabezpečují odpovídající podmínky pro jejich pobyt ve škole tak, aby neměli zbytečné zdravotní potíže. Avšak ani náš čtvrtý předpoklad nebyl potvrzen**, protože větší část učitelů odpověděla, že cíleně nevytváří prostředí vhodné pro alergiky (uváděli, že nikdy nepozorovali u svých žáků žádné potíže). Otázkou zůstává, zda se opravdu s alergiemi nesetkali (což je vzhledem k vysokému počtu alergiků v dnešní populaci málo pravděpodobné), nebo zda je důvodem jejich nedostatečná znalost těchto onemocnění, či jiné skutečnosti. Menší část učitelů uvedla, že vytváří prostředí vhodné pro alergika, ale až v případě, kdy má některý z žáků zdravotní potíže, např. odstraní ze třídy nevhodnou rostlinu, koberec, zvíře apod.

5) **V té části výzkumu, kde byly na základě našeho vlastního pozorování hodnoceny pracovní podmínky pro alergiky, jsme očekávali, že bude prostředí školy dobře přizpůsobeno těmto žákům. Tento předpoklad se rovněž nepotvrdil.** Srovnáním podmínek v městských školách s vesnickými nebyly nalezeny podstatné rozdíly (nepatrně lépe vyšly z hodnocení městské ZŠ).

6) **Větší rozdíly byly patrné mezi třídami 1. a 2. stupně:**

- ve třídách 1. stupně byly častěji nevyhovující podmínky pro alergiky, a to v rámci celkového úklidu,
- v některých případech bylo velmi znepokojivé, v jakém nepořádku se jednotlivé třídy nacházejí (převážně šlo o zaprášené pomůcky, knihy, koberce a záclony),
- úklid ve všech třídách sice probíhá denně, ale většinou se omezuje pouze na vynesení odpadkového koše a vytření podlahy; ve třídách vyššího stupně a učebnách přírodopisu byl zaznamenán úklid důkladnější,
- byl zjištěn nízký výskyt alergenních rostlin, ani v jedné třídě se nevyskytovalo živé zvíře,
- nejlépe v hodnocení dopadly tělocvičny, které byly čisté, a to včetně nářadí a žíněnek.

Závěry

– Námi zjištěné výsledky nemohou být pochopitelně zobecňovány na všechny ZŠ, jde pouze o vybraný vzorek. Vzhledem k tomu, že se jednalo o náhodný výběr, mohou poskytnout určitý obraz situace na ZŠ.

– Při diskusích s učiteli jsme zjistili jejich přání: mít v ruce pomůcku (manuál), který by je stručně a výstižně poučil o alergiích a astmatu a který by také poskytl základní informace o první pomoci žákovi, u něhož došlo k astmatickému záchvatu či k prudké alergické reakci.
– Vytvoření tohoto manuálu bude jedním z důležitých úkolů pracovníků Katedry rodinné výchovy a výchovy ke zdraví.

ALLERGIC AND ASTHMATIC CHILDREN IN 21ST CENTURY SCHOOL

Abstrakt: The paper presents results obtained through research conducted in the environment of selected primary schools. The research focused on whether, and to what an extent, teachers are aware of the fact that they may have allergic or asthmatic children in their classrooms, and what types of allergies are involved. It was further examined what the teachers knew of such immunity disorders, and whether they would be able to give first aid to a pupil in case of a fit. Moreover, it was established that in most cases, the school environment is adapted so as not to cause health issues in students unnecessarily. The research shows that teacher awareness needs to be improved. The teachers themselves would apparently like to know more about these issues.

Keywords: teachers, primary school environment, allergic children, asthmatic children, health problems.